

Bemutató pénteken

A hercegnő: Tolnay Klári

(Jelenésre várva az öltözőben. A művész nő apró öltésekkel csillagmintás csipkeritőt horgol, boszorkányosan.)

— A Madách színházbeli előadásról...

— Lehetett úgy tizenöt éve... Ugyanezt a szerepet, a hercegnőt játszottam, csak a darab volt kissé más. Zene vigjátékká írta át Mézőly Dezső és Fényes Szabolcs. Az eredeti Egy pohár víz helyett Sakk-matt volt a címe. Egy óriási, ferde sakk-táblán lépegettünk — és énekeltünk. Most újra kellett tanulnom a szöveget.

— A szereposztás?

— A királynőt, akit most Dobos Kati játszik, akkor Domján Edit alakította. Szilvássy Annamária volt Abigail — Holl Zsuzsa —, Bolinbroke pedig Gábor Miklós, Szegeden Mentés József.

— A rendező?

— Kerényi Imre. Akkoriban éppen olyan lelkes, tehetséges fiatalember volt, mint most Bodolay Géza. Aki pedig halálra dolgoztat bennünket... Rengeteg ötlete támad, mindig újat, egész különlegesen szeretne. (Kicsit fátyolos a hangja.)

Nem kegyelmezett a nátha, pedig a színpadon nem lehet szipogni... Legfeljebb csiplete támad, mindig újat, egész különlegesen szeretne. (Kicsit fátyolos a hangja.)

— Elvárásolt kastélyt imitál a színpadkép.

— Szórakoztató, aranyos, bűbajos komédia. Van ugyan kis ironikus-tragikus kicsengetés, de alapjában véve vigjáték. De hiszen meg elég dráma a világban, nem igaz?

— Színházi programja hogy alakul mostanában?

— Elég fárasztóan. Két hete tart az Egy pohár víz főpróbásorozata. A premier után rögvést utazom vissza Pestre, másnap kétszer is fellepek a Maude és Harold-ban, meg folytatom a Macskajátékot is. Sajnos, nem sikerült jobban egyeztetni, úgyhogy sokat mázskállok ide-oda. No, de sebj, Déryné korában még úgysem voltam színész... (Kép az e heti rádióújságban: három, rizsposz parókás, üde hölgy mosolyog a nézőkre — 1970-ből. A rádió meglepetése: a szegedi premierrel majdhogynem egy időben, a Kossuth-adón 18.40-kor sugározzák a Sakk-matt című zenés játékot, a Madách Színház előadását, a Nagy színházi siker volt sorozatban.)

— mi másban, az anyagiakban. A munkahelyi készenlét hatásfokát pedig nehéz a pénzzel fölbecsülni. Az orvos morózus kedvében van. Három napot töltött szolgálatban, kevés pénzért, igaz, ha hához megy, csurrani-cseppen valami mellékes, de kérni nem kérheti, a betegnek magánügye a hálapénz. Itt csattant föl a pedagógus. Az ő többletmunkáját ilyen módon sem honorálják. Adhat különórát, foglalkozhat napestig gyöngébb tanulókkal, csúszópénzt nem fogadhat el, gyorsan kitudódna, összefüggést hozna az osztályzatokkal, szájjára venné a kisváros, nem szólva fölötteseiről.

Varju Erika

új film

Ellenőrzés az utakon

Szinkronizált szovjet film. Jurij German elbeszélése nyomán írta: Eduard Vollarzskij. Fényképezte: Fodorov, Ahabalovszkij és Mihonov. Zene: J. Svarc. Rendezte: Alekszej German. Főbb szereplők: Rolan Bikov, Vlagyimir Zamanzskij és Anatolij Szolonyicin.

Bevezetésként: ezt a filmet 1971-ben készítették, tehát kerekén 15 évig dobozban várt bemutatására

Folytatásul: egy nemrégiben vetített, hasonlóképpen „elfektetett” magyar film ürügyén a közelmúltban meditatáltam ezeken a hasábokon arról a bizonyos fekete dobozról, amely lám, nemcsak repülőgépek esetében annyira fontos. És amelyet társaimal egyetemben előbb-utóbb megtalálnak ám. Most, ime a példa, szinte azonnali folytatásként: persze, hogy Magyarország kivül is jócskán akadnak hasonlóak. Az is igaz azonban: rögvést be kell számítani mindazokat a nagyon is jelentős különbségeket, amelyek mondjuk a Szovjetunió és hazánk kulturális életének szokásaiban, hagyományáiban, szemléleti aspektusaiban léteznek. Olyannyira, hogy így aztán holmi pikáns szenzációkat, heurékaszerű társadalmi-politikai kérdéskomplexumok leleplezésébe menő változatait a nálunk megszokott módon senki se várja Alekszej German alkotásától. Még akkor sem, ha — ugyan miért ne mondjuk ki kerekpercc — szülföldjén másfél évtizeden át betiltott filmnek számított.

A Kossuth rádióban hétfőn este volt szó éppen arról, hogy több szovjet film „fekete dobozra” találtak mostanság. És amint e dobozok megnyíltak, szenzációs titkok helyett rendkívül érdekes, a vitathatóság tényét egészen más, új, mai és így éretteknak mondható összefüggések rendszerébe helyezhető művek állnak előttünk. (Az Ellenőrzés az utakon mellett például a most főszerepet — kitűnően — játszó, rendezőként-forgatókönyvíróként is dolgozó, pompás arcú művész, Rolan Bikov Bocsáss meg, madárijesztő című filmje is.)

Az a fekete-fehér mozidaráb, amit most láthatunk, inkább jelzészzerűen és sajna, a negatív tradíciót jelentő, heroizáló melodráma alkalmazásával is vegyítve kívánja felmutatni az 1942-es szörnyű orosz esztendő egy szeltekéjét. Kicsit Klimov Jőjj és lásd!-ját megelőlegező módon — mert a partizánélet illúziótlan, vagy legalábbis differenciáltabb valóságait helyezvén a középpontba. Az áruló, azaz az éhhalál elkerülése reményében a németekhez átalált egykori tizedes (hányan lehettek ilyenek?) „megtérése” körül zajló eseménysorból kiemelkedik a dühöngő éberségőrület érzékletes ábrázolása, amely egy őrnagy akciói következtében egészen az öngyilkossági kísérletig juttatja a főhőst. (Kár, hogy ennek megvalósulását a film meglehetősen valószínűtlen keretek között ábrázolja.) Általában: a partizánokhoz visszatért és később érték meghaló hősné „bizonyítani” kell feltétlenül megbízhatóságát, életrehalálra. Ebben a vad és kegyetlen világban, aki jól figyel, észreveheti, a nyomor-nál, az irtóztató háborús szenvedéseknél csak az egyént sújtó többletcseppek súlya elviselhetetlenebb. Éppen ezért, ha German ezt a „vonalat” bontja, teljesíti ki a művészi ábrázolás egész horizontján, ma is komoly értéknek minősíthető művet hozott volna létre. Így viszont, a kibontatlan mellék-szálak és az enyhén hurra-

optimisztikusnak, nem pedig az eredeti, keserűen ironizáló szándékot bizonyítónak (sőt éppen azt elhomályosítónak) nevezhető befejezés miatt — csak izgalmasan érdekfeszítő kortörténeti dokumentum marad az Ellenőrzés az utakon: 1971-ben így is próbálták ábrázolni a szovjet művészek legjobbjai saját történelmüket.

Egyúttal persze adott egy másik kortörténeti tanulság is. Nevezetesen: a totálissá növesztett bizalmatlanság állandó, fenyegető jelenléte, és mindez egy idegen hódítóval szemben vívott honvédő háború kellős közepén. Hallottunk egyszerű vöröskatonákról, sőt, polgári lakosokról is, akik a náci által megszállt területeken — legnagyobbrészt kényszerből — „együttműködtek” a németekkel, és ezért később kegyetlen büntetés várt rájuk — az övéiktől. Akárcsak azokra, akik „gyávaságból”, „ébertelenségéből” hadifogságba merészeltek esni. Mindez borzalom, s legalább annyira, amennyire a barbár fasizta pusztítás egésze volt. Mert bizony Sztálin háborús „érdemeinek” bizonygatásakor sokan hajlamosak megfedkezni arról, hogy a Németország ellen oly keményen harcoló Szovjetunió egyben a sztálini önkénytől szenvedő Szovjetunió is volt. S hogy ennek a ténynek anynyi, de annyi ártatlan ember itta meg a levét.

Domonkos László

Főiskolásoknak, egyetemistáknak

Sajtótábor Szegeden

A felsőoktatási intézményekben, kollégiumokban működő rádióstúdiók, illetve diákújságok munkatársainak szervezett szakmai továbbképzést a KISZ KB Egyetemi és Főiskolai Tanácsa. A tábornak, amely tegnap nyitotta meg kapuját, a KISZ Csongrád Megyei Bizottsága Politikai Képzési Központja ad otthont. Az ország különböző részeiből 80 fiatal vesz részt a kurzuson, amelyen az újságírói munka gyakorlati fo-

gásaival ismerkednek. A rádiósok és az újságírók közös előadásokat is hallgatnak, azonban a foglalkozások zöme külön-külön, a sajátos profilnak megfelelően zajlik. Szerkesztési gyakorlatként naponta megszületik majd egy-egy lapszám is. A tábor ideje alatt a hallgatók megismerkednek a megyeszékhellyel, tapasztalatszerzés céljából ellátogatnak a szegedi rádió- és tévéstúdióba, valamint a nyomdába.

Türelmetlenség

Foszló önbizalmú, „vidékre száműzetett” értelmiségiékké múltattuk az időt, diskuráltunk, laza italokat szürcsölgetve, a hivatásról. Értékes embe- rekké, jó szakemberekké, akiknek napi tevékenységére valami titkos, kifürkészhetetlen türelmetlenség vet árnyékot, közvetlen környezetüket bizonyos elégedetlenséggel szemléli régóta.

A kandalló melegénél orvos és tanár gyözködte egymást. Mit ér a pedagógusnak egyetlen órája, amire cseppetkor újra meg újra fölérőljö magát? Beérhetné rutinmunkával, de őszintén szólva, attól fél, hogy tekintélyét kockáztatja fogékony és kegyetlenül kíváncsi diákjai előtt. És mit ér az orvosé, aki tapasztalatból tudja, a körzeti rendelő rutinjelzések tethelye? Diagnózisai — készülhetnek a betegről akár méterekre — ritkán tévesek: ennek lehetőségét eleve kizárja, hogy a legkisebb komplikáció láttán menten beutalót ír. A vitázók, persze, martinis pohárral a kézben, szívesen emlegetnek szélsőségeket, kuriózumokat, ám amint egyetértenek, és kölcsönösen sajnálják magukat, hamar közös nevezőre jutnak — mi másban, az anyagiakban. A munkahelyi készenlét hatásfokát pedig nehéz a pénzzel fölbecsülni. Az orvos morózus kedvében van. Három napot töltött szolgálatban, kevés pénzért, igaz, ha hához megy, csurrani-cseppen valami mellékes, de kérni nem kérheti, a betegnek magánügye a hálapénz. Itt csattant föl a pedagógus. Az ő többletmunkáját ilyen módon sem honorálják. Adhat különórát, foglalkozhat napestig gyöngébb tanulókkal, csúszópénzt nem fogadhat el, gyorsan kitudódna, összefüggést hozna az osztályzatokkal, szájjára venné a kisváros, nem szólva fölötteseiről.

Véletlen talán, hogy a résztvevők életkora harminc és negyven közötti? Mitől fáradékonyak, elégedetlenek, miért számolnak-kalkulálnak serényebben a fiatalabb és idősebb társaknál? Honnan a számkivettség élettérzése, ha valaki nem lépett fölfele a ranglétrán? Munkahelyi kollektívákban nem ritka a még-mindig-fiatalok heveny türelmetlensége. Tudásuk frissebb, idegpályáik rugalmasabbak az elhasznált köztudat kollégáknál, olykor lemosolyogják azok fárado igyekezetét, nem méltányolva a múltat, a tapasztalatok gazdagságát. A türelmetlenség harminctől negyvenig alighanem életkori sajátosság, társadalmi térképen a generációs problémák torkolatvidéke. Túl az első álmokon, sikereken és csalódásokon, az ébredés éveit, amikor hosszú távra rendezkedik be valaki, amikor a vágyakat és ambíciókat a realitások hűvös józansága szerint rendez el a társadalmi szűkséglet. Ilyenkor szabad fölismerni, hogy a vidéki életforma mást is kínál a megtölgelődésnél — fiatal ismerőseim tudniillik meglepően profán alkunak velük, hogy nem a nagyvárosban vállaltak munkát. Úgy érzik, szíveséget tettek az államnak, elmentek vidékre, de ha már lemondtak holmi urbanizációs előnyökről, cserébe a gyorsabb anyagi előretűtás dukál. Ilyenkor, harminc és negyven között, szabad fölismerni, hogy a diplomával kiküzdött munkahely, fővárosban és vidéken éppúgy, hivatást ígér és elhivatottságot vár, hogy az egyéni boldogulás szákcútcák felé tart, ha nincs összhangban kollektív érdekekkel, hogy a diploma ócska papírtekercs, ha hivatkozásra használják csupán. Ez a korosztály talán legfontosabb a társadalomnak, problémáiról mégis kevés szó esik. Ha igen, inkább a látványos eredmények nyomán, máskülönben a nyilvánosság számára is érdekesebbek az előző generációk — a pályaválasztás, a szükségletek szerinti orientálás, a beilleszkedés okán. Az első álmokon túl érdekte-

nebbek az első álmatlan éjszakák. Amikor pedig ellenállhatatlanul törnek föl a nosztalgiaik; levezetni nehéz egyedül, kísértések támadnak. Egyik veszély, ha valakin úrrá lesz a megállapodottság, mert belőle hajtanak ki a lefegyverző szokások, a kispolgári mozgásformák. Másik az elégedetlenség, mely rossz közérzetet szül, ha öns célzatú, és nem a közös gondok enyhítését célzó, egészséges türelmetlenség.

Hanem az elégedetlenség járványtermészetű, a tanár új példával állt elő. Fizikai dolgozók gyerekeinek, hátrányos helyzetű tanulóknak egyetemi előkészítéséről, eredményes felvételi vizsgáiról beszélgetve tett rezignált megjegyzést neki, csak úgy maguk között, egy középiskola igazgatója, miközben tetszetős adatok papiroslepedőt tergette szét. „Csak azt tudnám — idézte őt —, hogyan kerülhet egyetemre a pedagógus tehetséges gyereke, nevezetesen azé a pedagógusé, aki maga tette a legtöbbet fizikai gyerekeinek sikeres fölkesztéséért.” Az eset nem tipikus, mégsem nézhet el fölötte. Milyen belső meggyőződéssel, elhivatottsággal, a pedagógia mérhető és mérhetetlen emberi tartozékaival áll majd diákjai elé ez a tanár? És miként vélekedik fia, aki vagy kényszerpályára szorul, vagy más — bár fölfehetően értelmiségi — hivatásra adja fejét, mint ami szíve vágya volt? Eleve türelmetlenül, sérült közérzettel startol az életben, s nem pusztán azért, mert apa segítette be padtársait, hanem mert maga is kiérdemelte volna, hogy ne ő kerüljön így, furamód, „hátrányos helyzetbe”. Mert amiként mondjuk a közművesnek segít a brigád, ha családi házat épít, hasonlóképpen élvezhetné „helyzeti előnyeit” a pedagógus is — de hát a kisváros messze esik a nagyvárosi egyetemről...

Türelmetlenség szülte ingerlékenység, magas alaprajzún üzemelő idegmotor — közérzetet befolyásoló életjelenségei a meg fiatal értelmiségiéknél. Egyetemen panaszták, hiteles csapant a tudományos- oktató munkának. A korábbi években 40-50 pályázó is akadt a diplomásjelöltek között, most meg a kontrasztelekció érvényesül, tizenhat egyetemi státusra jelentkezett vagy tizenkettő. A rektor úgy véli, türelmetlenek a fiatalok, s nemcsak az alacsony fizetések miatt. Jövőjükkel szemben szkeptikusak; a katedrák körül minimális a mozgás, a harmincesvesnek halvány sejtelve sincs, mi vár rá, mi történhet vele az elkövetkező évtizedben, amíg energiájának és ambíciójának teljében van. Biztatást nem kap, semmi garanciát a fölfebb jutásra, márpedig mindenki lépni szeretne. Különféle káderfejlesztési tervek persze készülnek időről időre, gyakorlati érvényük azonban bizonytalan, a listákat rendszerint átfesti az idő és seregnyi közbejöhető-várható körülmény. S minthogy a választási lehetőségek vidéken eleve szűkebbek, e türelmetlenségben föltétlenül a provincia szelme: mennyire más a fővárosban. Tudást, művészt, fiatal műszaki értelmiséget egyaránt fogyaszt e dilemma, s a nyomában ébredő elvágyódáskényszer.

Mert a tény önmagában igaz: decent- nális előrelépésnek — tisztelet az elenyésző kivételnek — változatlanul durván nagyob- bak, jelentősebbek a vidékieknél.

Mégsem hinném, hogy mindennek szükségszerűen vissza kell hatnia a vidéken élőkre, bennük egyfajta reménytelen- ségérzetet kelte, táplálva, ha a vidéki életformán belül igazságosabb, rugalmasabb, méltányosabb, egészen egyszerűen: értékközpontú kiválasztódás érvényesül.

Nem csupán elméletileg. Hanem a mindennapok szürke gyakorlatában.

Nikolényi István

Az Ikarusnál

Új szabadidőközpont

Új szabadidőközpontot avattak tegnap, szerdán, az Ikarus szegedi leányvállalatánál.

Tudatos törekvés a vállalatnál az, hogy ne csak a termelés közvetlen feltételeit javítsák, hanem gondolkodjanak a szociális ellátás fejlesztésére is. Ide tartozik a szabadidő kulturált és hasznos eltöltésének gyáron belüli lehetőségeinek szaporítása is. Vallják: az ilyen létesítményekben rendezett rendszeres közös programok erősítik dolgozóik gyárhoz való kötődését is.

Régebben salakos pályájukat gyárfejlesztési okokból kénytelenek voltak felszámolni. Négy éve aszfaltozott kézilabdapályát építettek, de mindmáig hiányzott ehhez az öltöző és a fűző. Az új létesítményben ezek is helyet kaptak. Ezenkívül kialakítottak egy nagyobb helyiséget, ahol a pingpongözők

kedvenc sportját. Ugyanebben a térben biliárdasztalt is felállítottak. Itt tartják majd esztendő nagyobb létszámú összejöveteiket is. A kondicionálóteremben sokfajta eszközt várja az erősödni vágyókat. A lányoknak az aerobichez megfelelő szőnyeg is berendeztek. Van otthonosan kialakított olvasóhelyiség is színes televízióval és videomagnóval felszerelve. Ide költözött a gyári könyvtár. Büfé is nyílt az új szabadidőközpontban.

A terveket a Délterv kollektívája készítette, nagyobb szociális munkában. A kivitelezést a szegedi leányvállalat fővállalat közreműködésével végezték. A beruházás költségei 6 és fél millió forintba rúgnak. A gyár brigádjai is számottevő mennyiségű társadalmi munkával járultak hozzá ahhoz,

hogy az új létesítmény időben elkészüljön.

A tegnapi avatónapságon elhangzott, hogy jövőre tenisz- és tekepályával szándékoznak bővíteni az Ikarus szegedi leányvállalat szabadidőközpontját. B. I.

Kiállítás a munkásmozgalomról

„Vihart aratva...” — Csongrád megye munkásságának élete és harcái 1867—1945 címmel állandó kiállítás nyílik ma, csütörtökön délután 3 órakor a Somogyi utca 13. szám alatti Fekete-házban. A Fekete-ház első állandó tárlatát Komócsin Mihály, az MSZMP Csongrád Megyei Bizottságának tagja nyitja meg.